

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЛЕСОВИЙ ВОЛОДИМИР ЮРІЙОВИЧ

УДК 378.091.21(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ
ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому національному технічному університеті, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Петрук Віра Андріївна, Вінницький національний технічний університет, кафедра вищої математики, професор, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Нічуговська Лілія Іванівна, ВНЗ УКООПСПЛКИ «Полтавський університет економіки і торгівлі», кафедра вищої математики і фізики, професор, м. Полтава;

кандидат педагогічних наук, доцент
Резван Оксана Олексіївна, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, доцент, м. Харків.

Захист відбудеться «18» листопада 2014 року о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розісланий «17» жовтня 2014 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасні тенденції побудови економічно розвиненої, політично стабільної та соціально захищеної країни передбачають створення мобільних громадських інститутів, здатних адекватно сприймати та реагувати на виклики, що висуваються нашим сьогоденням. Реалізація такого підходу вбачається за рахунок виокремлення стратегічно найважливіших напрямів державного розвитку, що забезпечують економічний і духовний потенціал суспільства й створюють умови для подальшого розвитку не лише кожного громадянина, але й держави загалом.

За таких умов освіта, зокрема й вища технічна, набуває пріоритетного статусу, а разом із тим виникає потреба в оптимізації всіх її складових з метою підвищення якості та конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Водночас, вважаємо, що оновлення системи підготовки фахівців не можна ототожнювати із відкиданням усього здобутого за минулі роки, а навпаки, необхідно зберегти передові та ефективні вітчизняні концепції та методичні розробки, доповнюючи їх інноваціями з урахуванням соціального замовлення та розвитку технологій. Для цього, перш за все, необхідно на основі психологічного та дидактичного аналізу наукових досліджень і всіх аспектів ринку праці створити такий навчально-виховний процес, у якому студент одержує відповідні знання, набуває професійних компетентностей, навичок креативності, розвиває різноманітні форми мислення та має можливість самореалізуватися не лише в стінах навчального закладу, але й в майбутній професійній діяльності. Процес ефективної підготовки інженерів можливий за умови швидкої адаптації першокурсників до нових дидактичних реалій вищої технічної школи.

Важливий період набуття адаптаційної здатності молоді відбувається після закінчення навчання в школі та одержання атестату про повну загальну освіту. Процес входження колишніх школярів до складу студентства ВНЗ є одним із важливих об'єктів дослідження науковців у напрямі вдосконалення системи освіти за кордоном та в Україні. Накопичено значний теоретичний і методичний матеріал, що забезпечує оптимізацію адаптаційного процесу особистості:

- у дослідженнях Г. Балла, Ф. Березіна, І. Георієвої, П. Кузнецова, Г. Левківської, В. Медведєва, А. Налчаджяна, З. Нігматова, О. Петровського, І. Плаксієнко, А. Реана, І. Роберт, С. Розума, В. Сєдіна, В. Сорочинської, Н. Тализіної, В. Штифурака, О. Чалої, М. Яницького розглянуті важливі питання психологічного та соціально-психологічного аспектів проблеми адаптації;

- дослідження Б. Безюльової, О. Гори, В. Дугинець, С. Рунової, Ю. Семенова розкривають професійний аспект адаптації студентів ВНЗ;

- у фундаментальних працях Т. Алексєєвої, А. Булгакова, Л. Варфоломєєвої, В. Васяновича, І. Вільш, О. Виноградової, С. Ворожбіт, О. Галуса, М. Горліченко, С. Гури, Л. Дябел, Т. Дубовицької, О. Зубра, С. Ізбаш, І. Калайкова, З. Кожанової, В. Лагерєва, Г. Михайлишина, Л. Нічуговської, В. Перетятко, Л. Петльованої, В. Петренко, В. Петрук, Д. Петті, Д. Порох, О. Резван, Л. Рябокінь, С. Смолюк, О. Солодухової, В. Стрельцової, А. Фетісова, Л. Чернишова, О. Штуца та інших провідних науковців оптимізація адаптаційного процесу студентів ВНЗ розглядається як найважливіший резерв підвищення ефективності навчання.

Проблеми психолого-педагогічного супроводу адапційного процесу першокурсників висвітлюються в працях А. Жиркової, Є. Зеєра, Є. Москвиної, Н. Савельєвої.

Варто відзначити, що входження студентів-першокурсників до навчального середовища ВНЗ тісно пов'язане з усвідомленням та прийняттям ними нового суспільного статусу, вищого рівня процесу соціалізації особистості з чітко визначеними цілями, завданнями та відповідними обов'язками та вимогами. Необхідність у задоволенні новоутворених цілей і завдань зумовлює потребу заміни старих, раніше вироблених механізмів життєдіяльності на нові, більш ефективні. За безумовної важливості наукових розробок сучасних учених не повною мірою досліджено питання взаємозв'язку процесу адаптації з підвищенням навчальної активності, формуванням позитивної мотивації до навчання, розвитком навичок самоосвіти під час вивчення фундаментальних дисциплін у технічних ВНЗ. Останнє передбачає визначення й обґрунтування системи організаційно-педагогічних умов адаптації першокурсників до навчання у вищих технічних навчальних закладах в процесі вивчення фундаментальних дисциплін, зокрема, вищої математики, фізики, хімії тощо.

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури свідчить про недостатню кількість наукових розробок, методичних та інших матеріалів, які можна було б використати для скорочення терміну адаптації першокурсників у навчальних закладах, а також для контролю за адаптаційним процесом, що забезпечують високу успішність навчання, зокрема у технічних ВНЗ. Все це зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **«Організаційно-педагогічні умови адаптації першокурсників до навчання у вищих технічних навчальних закладах»**.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, іншими темами.

Дисертаційне дослідження виконане в контексті основних положень законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, відповідно до тематичного плану кафедри вищої математики ВНТУ 10.К2 «Інноваційні технології навчання майбутніх фахівців технічних спеціальностей».

Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького національного технічного університету (протокол № 6 від 27.01.2011 р.), узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 27.03.2012 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов адаптації першокурсників до навчання в технічних ВНЗ.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури уточнити сутність понять «адаптація», «адаптація студентів до навчання»; визначити основні складові процесу адаптації першокурсників до навчання та головні чинники, що впливають на цей процес; виявити наявні проблеми в організації цього процесу.

2. Визначити, теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови та розробити модель адаптації першокурсників до навчання в технічному ВНЗ, запропонувати технологію реалізації організаційно-педагогічних умов та критеріально-оцінний апарат для моніторингу адаптованості студентів до навчання.

3. Експериментально перевірити ефективність застосування запропонованих організаційно-педагогічних умов і технології їх реалізації в процесі адаптації студентів-першокурсників до навчання в технічному ВНЗ.

4. Створити навчально-методичний супровід реалізації організаційно-педагогічних умов адаптації першокурсників до навчання у вищій технічній школі.

Об'єкт дослідження – процес адаптації студентів до навчання у ВНЗ.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови адаптації першокурсників до навчання в технічному ВНЗ.

Робоча **гіпотеза дослідження** полягає в припущенні, що процес адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічних ВНЗ буде ефективним за таких організаційно-педагогічних умов:

- професійна спрямованість викладання фундаментальних дисциплін;
- застосування інноваційних технологій аудиторного навчання та організації самостійної роботи першокурсників;
- модульно-рейтингове оцінювання досягнень студентів у процесі аудиторної та самостійної роботи.

Для розв'язання поставлених задач і перевірки вихідних положень використано комплекс **методів дослідження**, зокрема:

- теоретичні: вивчення філософської, психолого-педагогічної та науково-методичної літератури для визначення теоретико-методологічних основ дослідження; методи системно-структурного й діяльнісно-особистісного аналізу для виявлення основних ускладнень процесу адаптації першокурсників до навчання у технічному ВНЗ, виокремлення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов та їх упровадження в практику вищих технічних навчальних закладів;

- емпіричні: анкетування, спостереження, бесіда, аналіз навчальної діяльності для визначення рівнів адаптованості до навчання у технічному ВНЗ; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності впливу запропонованих організаційно-педагогічних умов на стан адаптованості першокурсників до навчання у технічному ВНЗ;

- статистичні: методи математичної статистики для аналізу результатів експериментального дослідження, виявлення суттєвості розбіжності показників адаптованості в експериментальній та контрольній групах та виявлення достовірності одержаних результатів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- *вперше виявлено* основні складові та головні чинники адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ; *визначено* основні типи ускладнень, пов'язаних із входженням вчорашніх школярів до нових дидактичних умов вищої технічної школи; *виокремлено*, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічному ВНЗ (професійна спрямованість викладання фундаментальних дисциплін; застосування інноваційних технологій аудиторного

навчання та організації самостійної роботи першокурсників; модульно-рейтингове оцінювання досягнень студентів у процесі аудиторної та самостійної роботи) та *запропоновано* модель адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічному ВНЗ; створено технологію реалізації організаційно-педагогічних умов у навчально-виховному процесі технічного ВНЗ; *розроблено* критеріально-оцінний апарат для моніторингу адаптованості студентів до навчання у технічному ВНЗ;

- *уточнено* сутність поняття, зміст і структуру процесу адаптації першокурсників до навчання у технічному ВНЗ;

- *подальшого розвитку дістали* інноваційні технології навчання фундаментальних дисциплін у технічному ВНЗ, спрямовані на оптимізацію процесу адаптації (організацію аудиторної та позааудиторної роботи) студентів до навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що створено й апробовано інформаційно-методичне забезпечення реалізації організаційно-педагогічних умов адаптації першокурсників до навчання у технічних ВНЗ (на прикладі дисципліни «Вища математика», що складає понад 60% годин з усіх фундаментальних дисциплін, котрі викладаються на першому курсі навчання в технічному ВНЗ), а саме: сайт дисципліни, навчальний посібник «Вища математика з прикладними задачами. Частина II».

Основні положення, рекомендації, навчально-методичні матеріали **впроваджено** в навчально-виховний процес Вінницького національного технічного університету (довідка № 432 від 4.05.2013 р.), Одеського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (використано інноваційні методи навчання вищої математики, довідка №240 від 22.05.2013 р.), Донбаської державної машинобудівної академії (довідка №012-05-831 від 24.05.2013 р.), Дніпродзержинського державного технічного університету (довідка №108-08.05/232 від 02.07.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі основні результати дисертаційної роботи отримані автором особисто. В опублікованій спільно з Н. Іщук статті «Information and telecommunication technologies as microfactor for didactic adaptation of university students» автору належить виокремлення структури процесу адаптації першокурсників до навчання; у науковій праці «Організаційно-педагогічні умови адаптації студентів-першокурсників у ВНЗ» виокремлено організаційно-педагогічні умови адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічному ВНЗ; у статті «Проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ» автором виокремлено та проаналізовано основні проблеми адаптації першокурсників до навчання у технічному ВНЗ. У статті, написаній у співавторстві з В. Петрук «Academic discipline website as an efficient aid for didactic adaptation of first-year students» автором розроблено веб-сайт курсу з вищої математики та його інформаційне наповнення; у статті «Результати дослідно-експериментальної перевірки впливу організаційно-педагогічних умов на адаптацію першокурсників до навчання в технічному ВНЗ» проаналізовано дослідно-експериментальну перевірку впливу організаційно-педагогічних умов на адаптацію першокурсників до навчання у технічному ВНЗ.

Апробація результатів. Проміжні та кінцеві результати дослідження обговорювалися на міжнародних, регіональних науково-практичних конференціях, зокрема: IX, X та XI Міжнародних конференціях “EDUKACJA – TECHNIKA – INFORMATYKA” (Перемишль, Республіка Польща, 2011-2013 рр.); 29 Міжнародній науковій конференції «Technology Education as a Part of Common Education» (Високі Татри, Словаччина, 2013); III Міжнародній науково-практичній конференції «Інновації у вищій школі: проблеми та перспективи в освіті і науці» (Кременець, 2013); регіональній науково-практичній конференції студентів магістратури, аспірантів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми та перспективи навчання дисциплін природничо-математичного циклу» (Суми, 2012); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Проблеми та перспективи розвитку національних економік у сучасних умовах» (Вінниця, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної освіти» (Чернігів, 2013); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (Кіровоград, 2013); Міжнародній науково-методичній Інтернет-конференції «Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою: досвід, проблеми, перспективи» (Вінниця, 2013); на щорічних (2010-2013 рр.) конференціях професорсько-викладацького складу ВНТУ; наукових та методичних семінарах, що відбувались на кафедрі вищої математики ВНТУ.

Публікації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження відображено в 16 наукових працях, з яких 8 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у закордонних фахових виданнях, що внесені до наукометричної бази даних SCOPUS) і 4 статті у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 навчальний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (201 найменування за наскрізною нумерацією, із них 10 іноземною мовою), 6 додатків на 34 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, з них 180 сторінок основного тексту дисертації. Робота містить 9 рисунків на 9 сторінках та 13 таблиць на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми дослідження, визначено його мету і завдання, об’єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, представлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, наведено відомості про публікації та структуру дисертації.

У першому розділі «**Адаптація першокурсників у ВНЗ як психолого-педагогічна проблема**» здійснено дефінітивний аналіз понять «адаптація» та «адаптація студентів до навчання», виявлено основні чинники, що впливають на адаптаційний процес до навчання першокурсників ВНЗ, розглянуто проблеми його реалізації та можливі шляхи їх подолання.

Аналіз філософської та науково-педагогічної літератури засвідчив, що визначення адаптації є досить різноманітними та суперечливими. Виокремлено п'ять принципово різних, на нашу думку, поглядів на визначення адаптації:

- фізіологічне явище, що в загальному вигляді є процесом пристосування будови та функцій організму, особи, популяцій, видів та їхніх органів до умов середовища;

- стан задоволення потреб індивіда та вимог середовища;

- процес фізичних, соціально-економічних та організаційних змін у груповій поведінці, соціальних відносинах і культурі;

- властивість будь-якої живої саморегулюючої системи, що забезпечує її стійкість до умов навколишнього середовища;

- динамічна освіта, тобто безпосередній процес пристосування до зовнішніх умов.

У дослідженні нами прийнято за основу таке визначення адаптації: адаптація – це процес і результат пристосування особистості до умов середовища із збереженням своєрідного природного балансу активності та пасивності, динаміки та стабільності, відкритості та замкненості, сталості та змінності, що дає змогу людині ефективно задовольняти свої потреби у мінливому навколишньому середовищі.

Аналіз наявних у науково-педагогічних дослідженнях дефініцій поняття «адаптація студентів до навчання» показав, що переважна більшість дослідників описують її за допомогою прикінцевого результату, тобто адаптованості. Крім того, «адаптація студентів до навчання» тлумачиться як явище пасивного пристосування особистості до нових умов середовища. Активність студента за такого підходу вбачається лише в перетвореннях, що відбуваються на психологічному та фізіологічному рівнях. Однак, виходячи з того, що явище адаптації передбачає двосторонні зміни в системі «індивід-середовище», треба враховувати активну позицію студента щодо «пристосування» навчально-виховного процесу до відповідності з його потребами.

За таких умов під «адаптацією студентів до навчання» вважатимемо динамічний процес фізіологічних та психологічних перетворень особистості й оптимізації навчального середовища, викликаний організованою взаємодією викладача та студента, результатом якого є вироблення стратегії, що дозволить ефективно задовольняти їх власні потреби, котрі виникають у процесі навчання у ВНЗ.

До основних складових процесу адаптації першокурсників до навчання ми відносимо: фізіологічну, психологічну, дидактичну та професійну.

Фізіологічна адаптація. Після вступу до ВНЗ студент-першокурсник відчуває зміни в звичному способі життя й організації навчання, до яких він не був підготовлений. Уже з перших днів роботи в новому режимі виникає дисбаланс між обсягом навчального навантаження та сформованими фізіологічними можливостями організму, необхідними для оброблення навчальної інформації. Цей період життя студента характеризується завищеними нервово-психічним навантаженням, стресами, пов'язаними з більш інтенсивним ритмом життєдіяльності. Фізіологічна дезадаптованість має безпосередній вплив на

фізичний і психічний стан здоров'я молоді людини, що, в свою чергу, визначає рівень її працездатності.

Психологічна адаптація. Безперечним є той факт, що не всі студенти однаковою мірою успішно адаптуються до змін у навколишньому соціальному середовищі. Зокрема, у вищій школі низка студентів, які демонструють належну виконавську дисципліну, достатній або навіть високий рівень успішності, можуть відчувати незадоволеність характером навчання, високу тривожність, пов'язану зі спілкуванням з однолітками та викладачами, а також мати низький рівень організаційних здібностей і свідомої регуляції своєї поведінки. Тому головна функція психологічної адаптації студента полягає в адекватному розумінні та прийнятті норм і цінностей нового студентського колективу, що надають значні можливості реалізації власного потенціалу в умовах навчання у вищій школі, а також одержання потенційних можливостей для майбутньої соціальної реалізації.

Професійна адаптація вимагає від студентів оволодіння ціннісними орієнтаціями в межах обраної професії, розуміння її мотивів та цілей, наближення цільових орієнтирів до професійної (академічної) групи, прийняття для себе усіх компонентів професійної діяльності: її завдань, предметів, способів, засобів, результатів та умов.

Говорячи про *дидактичну адаптацію*, маємо на увазі пристосування студентів до нових для них умов навчання у ВНЗ. Вона пов'язана з такими труднощами, як невміння організувати самостійну роботу, відсутність навичок конспектування, опрацювання навчальної, довідкової та бібліографічної літератури, невміння пристосуватися до нових, суттєво відмінних від шкільних, форм і видів контролю тощо.

На основі аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури виокремлено головні чинники адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ: мотивація навчальної діяльності, організація навчального процесу та самостійної роботи студентів.

Ми розуміємо мотивацію навчання як важливий специфічний компонент навчальної діяльності, за допомогою якого можлива активізація розумової діяльності та розвиток творчого потенціалу студентів-першокурсників. Саме мотиви навчання посідають провідне місце серед факторів, котрі визначають продуктивність дидактичного процесу, а отже, і мають безпосередній вплив на адаптацію студентів.

Організацію навчального процесу доцільно розглядати як детермінанту адаптації студентів-першокурсників ВНЗ. Для досягнення найвищих результатів адаптованості та підготовки висококваліфікованих фахівців необхідно виробити уніфікований підхід формування його структурних компонентів: об'єму, структури та спрямованості змісту освіти, поєднання традиційних і нових інформаційних технологій, контролю за якістю навчального процесу, вдосконаленню матеріально-технічної інфраструктури ВНЗ тощо.

Не менш важливого значення набуває організація самостійної роботи, адже в сучасних умовах, вона є провідною формою навчальної діяльності студентів технічних ВНЗ.

Серед проблем адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ виявлено одну з головних, зумовленою специфікою самого процесу, а саме тим, що адаптивна ситуація, тобто момент взаємодії організму та середовища, який характеризується необхідністю адаптуватися, бере свій початок ще в старшій школі і пов'язується з необхідністю обрання фаху. Усвідомлення школярами потреби подальшого навчання з метою одержання професійних знань, умінь і навичок змушує їх створювати свій власний «ідеалізований» образ як студента, так і майбутнього фахівця.

Виявлено, що одним із дієвих шляхів підвищення рівня адаптації першокурсників до навчання може слугувати застосування інноваційних технологій організації аудиторної та позааудиторної роботи студентів.

У другому розділі **«Організаційно-педагогічні умови як основа моделі адаптації першокурсників до навчання у технічному ВНЗ»** виокремлено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови адаптації першокурсників у стінах вищого технічного навчального закладу, розроблено технологію їх реалізації, критерії, показники та рівні для моніторингу стану адаптованості. Запропоновано модель адаптації першокурсників до навчання в технічному ВНЗ.

На основі аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури, педагогічного досвіду викладачів фундаментальних дисциплін до організаційно-педагогічних умов процесу адаптації першокурсників до навчання нами включено такі:

1. *Професійна спрямованість викладання фундаментальних дисциплін*, що є запорукою формування впевненості в правильності обраної спеціальності, збудження інтересу та підвищення мотивації до навчання. Це частково розв'язує проблему вмотивованості до одержання освіти за обраним фахом.

Професійне самовизначення справедливо можна віднести до однієї з найголовніших задач у безперервному процесі соціалізації особистості, що є своєрідним ключем до успіху в усіх сферах життєдіяльності людини та запорукою економічного та політичного розвитку країни. «Правильний» вибір можливий лише за умови об'єктивного врахування власних вподобань, здібностей, навичок та рівня шкільної підготовки, достовірної поінформованості щодо майбутньої професійної діяльності та прогнозованого усвідомлення її на ринку праці.

Виконане нами експериментальне дослідження засвідчує, що нерідко серед першокурсників трапляються такі, які обрали технічний напрям підготовки або під тиском батьків, або внаслідок того, що не було іншого вибору (наприклад, не пройшли конкурсний відбір до іншого ВНЗ чи невдало склали зовнішнє незалежне оцінювання). Їм важко ввійти у новий навчальний ритм, а ґрунтовна фундаментальна підготовка, що характерна для технічних ВНЗ, вважається для них непосильним тягарем. Тимчасова дезадаптованість, що притаманна всім першокурсникам, переходить у постійну, і, врешті-решт, такі студенти залишають навчання після першого курсу або перебувають на межі відрахування.

Оскільки професійне самовизначення відбувається за межами вищої школи, нами було проведено анкетне опитування старшокласників середніх загальноосвітніх шкіл, що мало на меті дослідження факторів, за якими вони обирають свою майбутню професійну діяльність (табл. 1).

Результати анкетування старшокласників середніх загальноосвітніх навчальних закладів

№	Питання	Результати, %
1	Обираючи напрямок майбутньої професійної діяльності, Ви керувались...	
	а) наявним рівнем власних знань, умінь, навичок, схильностей, інтересів і вподобань;	49
	б) поглядами батьків;	14
	в) фінансовою престижністю професії;	32
	г) думкою іншої людини.	5

Дослідження рівня самооцінки старшокласників показало (рис.1), що в 66% респондентів її рівень завищений, у 7% – занижений, і лише у 27% старшокласників спостерігається адекватний рівень. Тобто, лише кожен третій учень, майбутній абітурієнт, реалістично оцінює власні здібності, співставляючи їх з наявними можливостями.

Рис. 1. Рівень самооцінки старшокласників

Викликає занепокоєння кількість учнів-випускників середніх загальноосвітніх шкіл із завищеною самооцінкою. В основу їхнього вибору майбутнього фаху покладені викривлені оцінки власних здібностей. Потрапивши до ВНЗ і зіткнувшись із першими навчальними труднощами, вони потрапляють у стан дезадаптованості, вихід з якого ускладнюється невмінням об'єктивно оцінювати критику зі сторони оточуючих. Отже, процес адаптації до навчання триває довше (супроводжується психічним і фізичним перевантаженням) у порівнянні із старшокласниками з адекватним рівнем самооцінки.

Враховуючи аналіз науково-методичної літератури та педагогічного досвіду викладачів, ми пропонуємо такі шляхи реалізації професійної спрямованості викладання фундаментальних дисциплін в технічному ВНЗ:

– аналіз і уточнення змісту фундаментальних дисциплін, що є основою саме для подальшого засвоєння спеціальних дисциплін. Наприклад, з величезної кількості розділів вищої математики, фізики, хімії, нарисної геометрії для загального курсу в технічному ВНЗ треба відібрати та логічно вибудувати матеріал таким чином, щоб він був єдиним, цілісним, максимально орієнтованим на майбутню інженерну спеціальність. Нині знання, що має одержати студент, автономні, розрізненні не лише в межах повної навчальної програми спеціальності, але й часто в межах однієї дисципліни;

– професійна спрямованість навчального матеріалу (супровід теоретичного матеріалу на лекціях прикладами зі спеціальних дисциплін, майбутньої професії; міжпредметний зв'язок з іншими фундаментальними дисциплінами);

– обов'язкове (де це можливо) розв'язування прикладних задач з технічним змістом відповідної спеціальності разом із розв'язуванням стандартних задач на практичних заняттях, під час виконання лабораторних робіт, а також аналіз одержаного результату з точки зору майбутнього фаху та інших дисциплін.

2. Застосування інноваційних технологій аудиторного навчання та організації самостійної роботи першокурсників. Значна роль у виборі технології навчання, в наданні допомоги студентові для його індивідуального розвитку та адаптації до нових дидактичних умов відводиться викладачу технічного ВНЗ, завдання якого є не «переробити» студента, а допомогти йому використати внутрішні резерви для самореалізації. За такого підходу викладач набуває статусу фасілітатора (від лат. *facilis* — «легкий, зручний»), тобто людини, яка забезпечує ефективну групову комунікацію, виконуючи роль диригента в ній. Це можливо за умови використання викладачем інноваційних технологій навчання, наприклад технології «навчання у співпраці», орієнтованої на організацію навчання академічної групи «в малих групах» на практичних заняттях, використання можливостей застосування сучасних електронних засобів. Мета технології: формування навчальної мотивації (мотивації успіху) та навичок самостійної роботи, котрих вимагає навчально-виховний процес ВНЗ; набуття комунікативних навичок спілкування в новому колективі.

Особливої значущості такий підхід набуває не на лекційних заняттях, а під час виконання самостійної аудиторної та позааудиторної роботи, що, згідно з вимогами кредитно-модульної системи для студентів-першокурсників технічного ВНЗ, є однією з провідних форм організації навчання.

3. Модульно-рейтингове оцінювання досягнень студентів у процесі аудиторної та самостійної роботи є запорукою більш швидкого проходження адаптаційних перешкод студентами.

Навчальними програмами впродовж семестру заплановано два навчальних модуля, під час яких відбувається вивчення та засвоєння матеріалу декількох змістових модулів дисципліни, що нагадує шкільну систему організації навчального процесу. Проте, оцінювання навчальних досягнень студентів відбувається наприкінці кожного з двох модулів. Наш досвід показує, що для фундаментальних дисциплін, котрі мають більший відсоток аудиторних годин, і тих, що відведено на самостійну роботу студентів відносно інших дисциплін, це негативно впливає на результати навчання першокурсників.

Тому нами запропоновано регулярний контроль навчальних досягнень першокурсників на основі модульно-рейтингової системи оцінювання, що включає: тестування знань з теоретичного матеріалу, контрольні роботи з перевірки набутих умінь застосування теоретичних знань у процесі розв'язування стандартних та прикладних задач, виконання типових розрахункових самостійних робіт для виявлення набутих навичок.

Такий підхід стимулює систематичну роботу студентів, впливає на мотиваційну спрямованість першокурсників, своєчасну корекцію одержаних

теоретичних знань, практичних умінь і навичок їхнього застосування, створює здорову навчальну конкуренцію і, як наслідок, пришвидшує їх адаптацію до нових навчальних умов.

Виокремлені організаційно-педагогічні умови є основою запропонованої моделі адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічному ВНЗ (рис. 2).

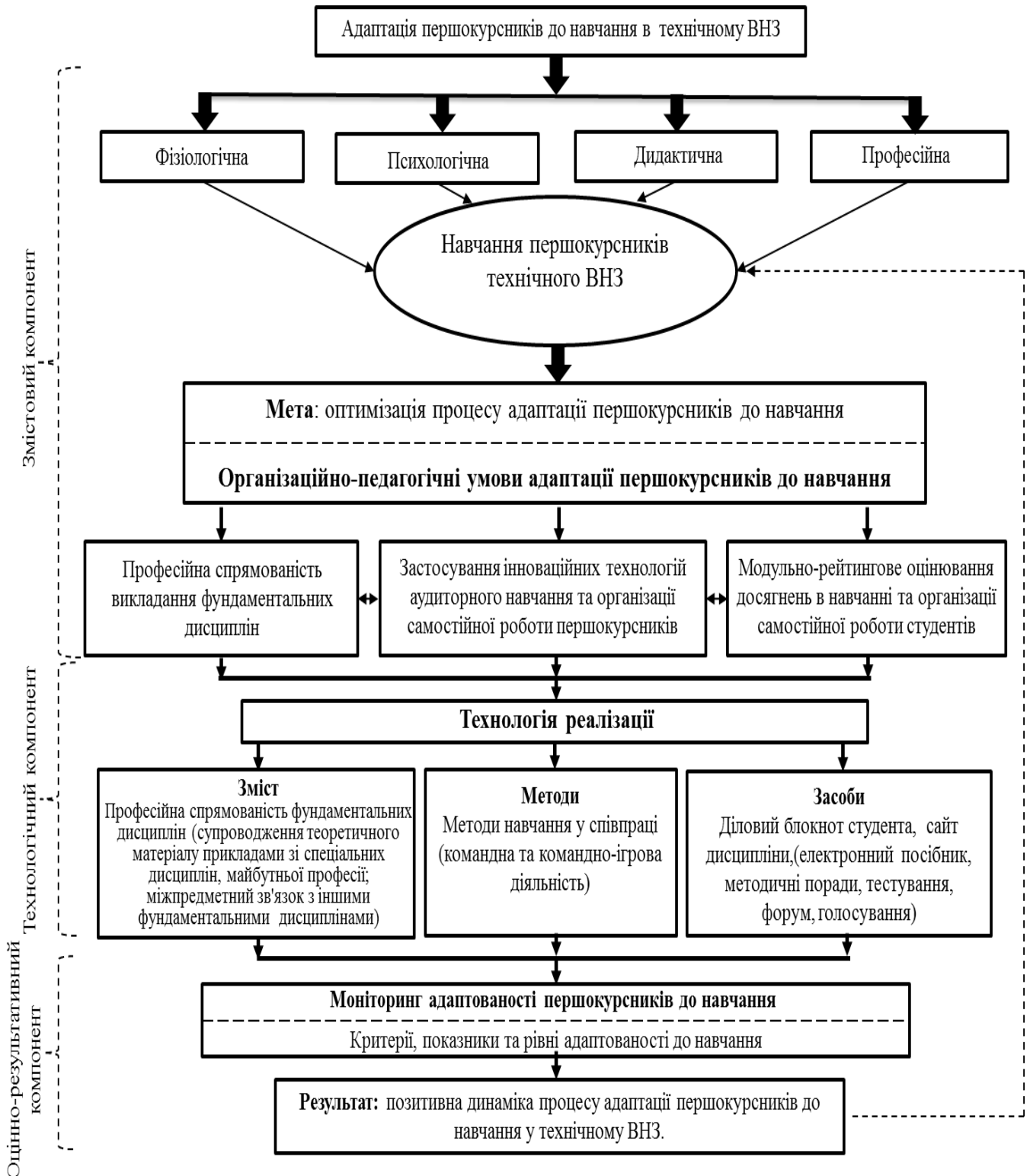

Рис 2. Модель адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічному ВНЗ

Для реалізації в навчально-виховному процесі технічного ВНЗ виокремлених організаційно-педагогічних умов адаптації студентів-першокурсників до навчання розроблено *технологію*, яка передбачає наповнення змісту фундаментальних дисциплін задачами та прикладами професійного спрямування; організацію навчальних практичних занять на основі «навчання у співпраці», а саме командної та командно-ігрової діяльності; впровадження ділового блокноту студента, своєрідного графічного відображення його навчальної діяльності; впровадження та активне використання можливостей сайту дисципліни.

Серед різноманітних інноваційних технологій, котрі мають право на реалізацію в навчальному процесі вищої школи, ми обрали кооперативне навчання в малих групах на основі проблемних ситуацій, що імітують виробничий процес із розв'язуванням технічних задач.

Важливими інструментами для занурення першокурсників у нову систему організації дидактичного процесу є діловий блокнот і сайт дисципліни. Діловий блокнот – потужний інструмент адаптації студентів-першокурсників саме технічного ВНЗ, який за умови правильного використання стимулює мотиваційну складову навчання, систематизує та оптимізує аудиторну і позааудиторну роботу, надає впевненості у власних силах. Основними компонентами такого блокноту мають бути: назва та номер модуля; основні поняття цього модуля з обов'язковою графою «позначка про засвоєння»; основний і додатковий перелік літератури (викладач може пропонувати свій перелік і зауважувати, що студенти за необхідністю можуть його поповнювати); перелік Інтернет-посилань до кожного модуля; питання, що виносяться на самостійну роботу з обов'язковою графою «позначка про виконання»; примітки тощо.

З метою адаптації студентів-першокурсників до навчання актуальним є створення сайту дисципліни. Зміст такого сайту умовно можна поділити на обов'язкову та варіативну складові. До обов'язкової належать: програма дисципліни; розклад занять; тексти лекцій з відповідними презентаціями та методичними матеріалами, розробленими за допомогою систем комп'ютерної алгебри з метою візуалізації всіх процесів розв'язання поставленої задачі, теми та завдання для лекційних і практичних занять, для самостійної роботи, список рекомендованої літератури та Інтернет-посилань, короткі відомості-вказівки про техніку опрацювання навчальної літератури, конспектування, організацію самостійної роботи та ефективний розподіл часу.

Варіативна частина може охоплювати відеозаписи лекційних і практичних занять, різноманітні психологічні тести, що необхідні викладачеві для контролю за процесом адаптації (з обов'язковим розміщенням їх результатів), тести контролю навчальних досягнень, електронний варіант журналу успішності, інформацію професійного характеру тощо.

Для оцінки впливу запропонованих організаційно-педагогічних умов на процес адаптації студентів-першокурсників до навчання *розроблено критерії, показники та рівні* моніторингу адаптованості студентів до навчання.

До основних критеріїв віднесено: мотивацію до навчання; сформованість навичок самостійної роботи; академічну успішність, рівень самооцінки. За

відповідними показниками критеріїв виокремлено три рівні адаптованості студентів до навчального процесу у ВНЗ: низький, середній, високий.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов та технології їх реалізації в процесі адаптації першокурсників до навчання у технічному ВНЗ» розглянуто організацію та результати експериментально-дослідної роботи з перевірки ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов та технології їх реалізації для адаптації до навчання студентів технічного ВНЗ у процесі викладання фундаментальних дисциплін.

Основною базою дослідження були Вінницький національний технічний університет і середні загальноосвітні школи Вінницького району та Вінниці. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов і технології їх реалізації здійснювалася впродовж 2009-2013 рр. і охоплювала три етапи: I етап – аналітико-констатувальний (2009-2010 рр.); II етап – формувальний (2010-2012 рр.); III етап – завершально-узагальнювальний (2013-2014 рр.). У дослідженні взяли участь 351 студент-першокурсник та 172 учні 11-их класів.

На основі результатів анкетування першокурсників було виявлено основні труднощі в навчанні, що виникли в них після 3-х тижнів навчання:

1) труднощі, пов'язані з переходом до процесу навчання у вищій школі відчувають понад 60% опитаних, а 57% із них шукає шляхи їх подолання, тобто займають активну позицію в процесі особистісного пристосування до нових умов навчання;

2) значне аудиторне навчальне навантаження, великий обсяг самостійної роботи та неоптимальна організація власної пізнавальної діяльності є причинами втоми, що виникає у 66% респондентів;

3) труднощі, пов'язані зі складанням конспекту лекції, який є основним джерелом одержання нової інформації для першокурсників (54% опитаних);

4) труднощі, пов'язані з якісною обробкою, аналізом і зіставленням інформації, розміщеної в глобальній мережі Інтернет;

5) труднощі, пов'язані з самостійним розв'язанням завдань, відчуває майже половина студентів, що демонструє низький рівень сформованості навичок самостійної роботи.

На основі одержаних даних було зроблено висновок про те, що переважна більшість першокурсників технічного ВНЗ характеризується низьким рівнем навичок самостійної роботи. Їм важко опрацювати навчальну інформацію, що виносить на самостійне опрацювання, в них виникають труднощі під час виконання творчих самостійних і розрахункових робіт. Цим можна пояснити те, що лише половина студентів зацікавлена у поглибленому вивченні дисциплін. Водночас позитивною тенденцією можна назвати достатній рівень розвитку вміння відшукувати навчальну інформацію в мережі Інтернет.

Формувальний етап педагогічного експерименту, насамперед, передбачав вибірку експериментальних об'єктів. Оскільки наявні можливості не дозволяють охопити всіх студентів-першокурсників навчального закладу, то постає завдання

забезпечити репрезентативність наявних об'єктів вивчення. Для розв'язання цього завдання в педагогіці послуговуються методами математичної статистики.

За генеральну сукупність була прийнята кількість студентів-першокурсників, що навчалися у ВНТУ в 2010-2012 н.р. (1229 чоловік). Розрахунок за статистичною формулою виявив, що репрезентативну кількість осіб для експериментальної групи складають 172 студенти. Враховуючи одержане числове значення, для формувального етапу педагогічного експерименту нами зроблено вибірку із генеральної сукупності: експериментальна група налічує 182 студенти, контрольна – 169 студентів.

Для контролю за процесом адаптації першокурсників до навчання в експериментальній і контрольній групах після кожного змістового модулю проводились діагностичні тести, що мали на меті визначення динаміки рівня самооцінки, навчальної мотивації та сформованості навичок самостійної роботи. Підсумковий рівень адаптованості до навчання визначався наприкінці навчального року (рис.3.).

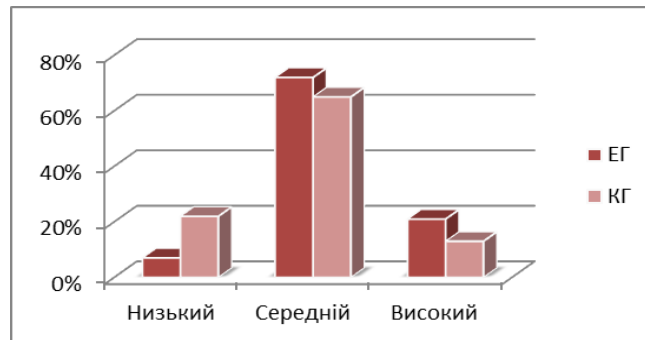

Рис.3. Порівняння вихідного рівня адаптованості до навчання студентів експериментальної та контрольної групи

З порівняльної гістограми видно, що рівень адаптованості першокурсників до навчання в експериментальній групі вищий, ніж у контрольній. У порівнянні зі вхідними даними спостерігається тенденція до збільшення частки студентів із середнім та високим рівнем адаптованості за рахунок зменшення частки першокурсників із низькою адаптованістю. Показники результатів рівня адаптованості до навчання в експериментальній групі в процесі проведення формувального етапу експерименту суттєво підвищилися порівняно з контрольною групою. Зокрема, різниця низьких рівнів адаптованості до навчання складає 14,4%. Водночас, спостерігається суттєве збільшення частки студентів із середнім (70,9%) та високим (21,4%) рівнем адаптованості в експериментальній групі в порівнянні з контрольною групою (середній – 65,1 %, високий – 12,8%).

Отже, визначені нами організаційно-педагогічні умови адаптації студентів до навчання у технічному ВНЗ та запропонована технологія їх реалізації у навчально-виховному процесі дозволяють оптимізувати пристосування першокурсників до нового та маловідомого для них навчального середовища вищої школи.

Для підтвердження значущості розбіжності між емпіричними даними контрольної та експериментальної групи нами було використано критерій згоди Пірсона (хі-квадрат). Установлено, що емпіричні розподіли рівнів адаптованості першокурсників до навчання у вищій технічній школі в контрольній та

експериментальній групі відрізняються суттєво між собою на користь експериментальної групи.

Отже, мета досягнута, завдання – виконані, гіпотеза – доведена.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу філософської, науково-педагогічної літератури з'ясовано та уточнено сутність поняття «адаптація студентів до навчання» як динамічний процес фізіологічних та психологічних перетворень особистості та оптимізації навчального середовища, викликаний організованою взаємодією викладача і студента, результатом якого є вироблення стратегії, що дозволить ефективно задовольняти їхні власні потреби, що виникають у процесі навчання у ВНЗ; виявлено основні складові процесу адаптації першокурсників до навчання (фізіологічна, психологічна, дидактична, професійна); виявлено чинники, що впливають на адаптацію першокурсників ВНЗ (мотивація навчальної діяльності, організація навчального процесу та самостійної роботи студентів).

У процесі дослідження визначено основні типи ускладнень (необхідність обробки значного, в порівнянні з періодом навчання у школі, обсягу інформації за короткі терміни; хвилювання, пов'язані з перехідним періодом від шкільного до дорослого життя; недостатній рівень сформованості навичок самостійної роботи), пов'язаних із входженням колишніх абітурієнтів до нових умов навчання у вищій технічній школі.

Аналіз труднощів організації процесу адаптації першокурсників до навчання дав змогу з'ясувати, що основні проблеми виникають за рахунок низького рівня адаптаційного потенціалу сучасних учнів, слабкою сформованістю вмінь та навичок самостійної роботи студентів, індивідуальними особливостями сприйняття та відтворення інформації. Виявлено, що однією з головних проблем організації адаптаційного процесу першокурсників до навчання у технічному ВНЗ є створення моделі, котра дозволить педагогічним працівникам керувати цим процесом під час аудиторного та позааудиторного навчання.

2. Вивчення науково-педагогічної та навчально-методичної літератури, робочих навчальних програм спеціальних дисциплін у технічному ВНЗ дозволило теоретично визначити організаційно-педагогічні умови оптимізації процесу адаптації першокурсників (професійна спрямованість викладання фундаментальних дисциплін, застосування інноваційних технологій аудиторного навчання та організації самостійної роботи першокурсників, модульно-рейтингове оцінювання досягнень студентів у процесі аудиторної та самостійної роботи) та розробити модель адаптації студентів-першокурсників до навчання у технічному ВНЗ. На основі досвіду провідних учених із розроблення інноваційних методів навчання створено технологію реалізації організаційно-педагогічних умов у навчальному процесі технічного ВНЗ під час викладання фундаментальних дисциплін (на прикладі дисципліни «Вища математика»), що включає поради до роботи викладача з організації аудиторного та позааудиторного навчання студентів із використанням методики «навчання у співпраці», застосування інформаційно-комунікаційних технологій та тестування, спрямованих на визначення рівня адаптованості особистості до навчання; поради студентам щодо прийомів

навчальної пізнавальної діяльності, організації самостійної роботи, а також тести для самооцінювання знань з кожної теми. Розроблено критерії, показники та рівні для моніторингу стану адаптованості студентів-першокурсників до навчання в технічних ВНЗ.

3. Ефективність впливу виокремлених організаційно-педагогічних умов та технології їх реалізації на процес адаптації студентів-першокурсників технічних ВНЗ до навчання доведено статистичними методами аналізу результатів педагогічного експерименту, що засвідчили суттєві позитивні зміни (доведено критерієм згоди Пірсона з надійною ймовірністю 0,95) рівня адаптованості першокурсників до навчання, а саме виявлено позитивний вплив на:

- мотиваційну складову до навчання (різниця низького рівня в експериментальній групі – 15% в порівнянні з контрольною);
- сформованість вмінь та навичок самоосвіти (різниця низького рівня в експериментальній групі – 13% в порівнянні з контрольною);
- академічну успішність (різниця низького рівня в експериментальній групі – 16% в порівнянні з контрольною групою)
- адекватний рівень самооцінки (в експериментальній групі – 13,5% в порівнянні з контрольною групою).

Підвищення середнього та високого рівнів адаптованості першокурсників до навчання відбулося в середньому на 14,38%. Одержаний результат пояснюється тим, що процес адаптації студентів до навчання у вищій технічній школі триває впродовж 2 - 2,5 років навчання.

4. У результаті дослідної роботи для супроводу реалізації організаційно-педагогічних умов адаптації першокурсників до навчання у технічному ВНЗ розроблено методичні рекомендації (розміщені на сайті дисципліни); навчальний посібник з вищої математики (на сайті та в друкованому варіанті), що містить скорочений конспект лекцій, котрий дозволяє мінімізувати можливі прогалини, пов'язані із недостатнім рівнем сформованості навичок конспектування в першокурсників, приклади розв'язків задач, варіанти індивідуальних завдань для самостійної позааудиторної роботи; методичні вказівки зі сценаріями практичних занять на основі технології «навчання у співпраці» для викладачів фундаментальних дисциплін технічних ВНЗ.

Проведене дослідження проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання в технічному ВНЗ, природно, не вичерпує всіх аспектів цього процесу. Це, перш за все, пояснюється міжпредметністю та поліаспектністю самого явища адаптації. Вважаємо, що подальше вирішення зазначеної проблеми потребує поглибленого інтегрованого дослідження науковцями різних спеціальностей: психології, педагогіки, біології тощо.

До напрямів подальших досліджень цієї проблеми відносимо впровадження в навчальний процес високоефективних комп'ютерних технологій, порівняльний аналіз наявних вітчизняних та зарубіжних технологій колективної взаємодії, з метою визначення найбільш ефективних для використання в навчально-виховному процесі технічного ВНЗ, пошук шляхів подальшої оптимізації процесу адаптації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчальні посібники:

1. Вища математика з прикладними задачами. Частина 2: навчальний посібник / В. А. Петрук, О. П. Прозор, **В. Ю. Лєсовий**. – Вінниця: ПП ТД «Едельвейс і К», 2013. – 164 с.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

2. **Лєсовий В. Ю.** Особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників в умовах фінансової кризи / В. Ю. Лєсовий // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2011. – Випуск 3. – С.249-255.

3. **Лєсовий В. Ю.** До питання адаптації студентів-першокурсників ВНЗ (поняття, структура та пропозиції) / В. Ю. Лєсовий // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – 2011. – Випуск 34. – С.68-72.

4. **Лєсовий В. Ю.** Мотивація навчальної діяльності як основний чинник адаптації першокурсників ВНЗ / В. Ю. Лєсовий // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2011. – №28. – С.363-367.

5. **Volodymyr Liesovyi.** Information and telecommunication technologies as microfactor for didactic adaptation of university students / Volodymyr Liesovyi, Nataliia Ishchuk // EDUKACJA – TECHNIKA – INFORMATYKA Rocznik naukowy. – 2011. – №2. – С.88-93.

6. **Лєсовий В. Ю.** Дидактична адаптація студентів-першокурсників у ВНЗ технічного профілю / В. Ю. Лєсовий // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выход 34. Педагогические науки. – Симферополь: НИЦ КИПУ, 2012. – С.97-101.

7. **Volodymyr Liesovyi.** Academic discipline website as an efficient aid for didactic adaptation of first-year students / Volodymyr Liesovyi, Vera Petruk // EDUKACJA – TECHNIKA – INFORMATYKA Rocznik naukowy. – 2012. – №1. – С.93-99.

8. **Лєсовий В. Ю.** Організаційно-педагогічні умови адаптації студентів-першокурсників у ВНЗ / В. Ю. Лєсовий, Н. Ю. Іщук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. – №5(23). – С.227-232.

9. **Лєсовий В. Ю.** Аналіз підходів до класифікації адаптації студентів-першокурсників у ВНЗ / В. Ю. Лєсовий // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень. – Вінниця: ТОВ «Фірма Планер», 2012. – С.15-19.

10. **Лєсовий В. Ю.** Методика реалізації організаційно-педагогічних умов адаптації студентів до навчання у технічному ВНЗ / В. Ю. Лєсовий // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. – 2013. – Вип.2. – С.25-32.

11. **Лєсовий В. Ю.** Проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ / В. Ю. Лєсовий, Н. Ю. Іщук // Наукові записки. – 2013. – Вип.4. – С.39-43.

12. **Лєсовий В. Ю.** Результати дослідно-експериментальної перевірки впливу організаційно-педагогічних умов на адаптацію першокурсників до навчання в

технічному ВНЗ / В. Ю. Лесовий, В. А. Петрук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2013. – Т.1, Вип.108. – С.20–23.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

13. **Volodymyr Liesovyi.** Developing critical thinking for enhancing social and psychological adaptability of first-year students / Volodymyr Liesovyi, Nataliia Ishchuk // Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Вінниця, Тернопіль: Крок. – 2013. – С. 360-362.

14. **Лесовий В. Ю.** Дидактические условия формирования навыков адаптации у студентов первого курса высших технических и экономических учебных заведений / В. Ю. Лесовий, Н. Ю. Іщук // Casopis Technika a vzdelavanie. – 2013. – №2. – С. 54-57.

15. **Volodymyr Liesovyi.** Using Web Quests in teaching foreign languages at higher educational institutions / Volodymyr Liesovyi, Nataliia Ishchuk, Alexander Gertsy // EDUKACJA – TECHNIKA – INFORMATYKA Rocznik naukowy. – 2013. – №2. – С.286-293.

16. **Лесовий В. Ю.** Впровадження сайту дисципліни у навчальний процес технічного ВНЗ / В. Ю. Лесовий // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://conf.vm.vntu.edu.ua/inpedtex2013/materialy.html>

АНОТАЦІЇ

Лесовий В. Ю. Організаційно-педагогічні умови адаптації першокурсників до навчання у вищих технічних навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2014.

Дисертаційна робота присвячена проблемі адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищих технічних навчальних закладах. Виявлено основні ускладнення та чинники адаптаційного процесу. З урахуванням сучасних реалій підготовки майбутніх фахівців-інженерів уточнено теоретичні положення процесу адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ.

У роботі визначено організаційно-педагогічні умови адаптації першокурсників до навчання у вищих технічних навчальних закладах, розроблено технологію їх реалізації у навчально-виховному процесі, запропоновано критерії, показники та рівні для моніторингу стану адаптованості студентів, розроблено модель ефективної адаптації у стінах вищої технічної школи.

Ефективність виокремлених організаційно-педагогічних умов підтверджено результатами педагогічного експерименту та впровадженням у навчальний процес ВНЗ України.

Ключові слова: адаптація, адаптація до навчання у ВНЗ, чинники адаптації, організаційно-педагогічні умови, інноваційні технології навчання.

Лесовой В. Ю. Организационно-педагогические условия адаптации первокурсников к обучению в высших технических учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2014.

Диссертация посвящена проблеме адаптации студентов-первокурсников к обучению в высших технических учебных заведениях. Осуществлён дефинитивный анализ понятий «адаптация» и «адаптация студентов к обучению». Выявлены основные проблемы и факторы адаптационного процесса. Уточнены с учетом современных реалий подготовки будущих специалистов-инженеров теоретические основы процесса адаптации к обучению в техническом вузе.

В работе рассмотрены возможности применения инновационных педагогических технологий с целью позитивного влияния на процесс адаптации первокурсников к обучению.

Определены и описаны организационно-педагогические условия адаптации первокурсников к обучению в технических вузах: профессиональная направленность преподавания фундаментальных дисциплин, применение инновационных технологий аудиторного обучения и организации самостоятельной работы, модульно-рейтинговое оценивание учебных достижений в обучении и организации самостоятельной работы студентов. Разработана технология их реализации в учебно-воспитательном процессе технического вуза, которая, в первую очередь, предусматривает организацию практических занятий на основе обучения в малых группах, внедрение делового блокнота студента и сайта курса.

Представлена модель эффективной адаптации первокурсников к обучению, которая включает: цель; основные компоненты процесса адаптации первокурсников вуза к обучению (физиологическая, психологическая, дидактическая, профессиональная) и факторы, влияющие на этот процесс (мотивация учебной деятельности, организация учебного процесса и самостоятельной работы студентов); технологию реализации организационно-педагогических условий в учебном процессе технического вуза; критерии, показатели и уровни для мониторинга состояния адаптированности студентов-первокурсников к обучению в техническом вузе.

Результаты исследования позволили сделать вывод, что ключевая роль в процессе адаптации студентов к обучению отводится преподавателям фундаментального цикла подготовки, который составляет большую часть учебной нагрузки первокурсников технического вуза. Оптимизация и интенсификация адаптационного процесса, а как результат и повышение эффективности обучения студентов, достигается за счет наполнения содержания учебной программы примерами и задачами прикладного характера, что обеспечивает устойчивый интерес к будущей профессиональной деятельности. Использование на аудиторных занятиях и в процессе самостоятельной работы коллективных технологий, например технологии «Обучение в сотрудничестве», обеспечивает оптимизацию межличностного взаимоотношения членов академической группы; позволяет

снизить негативное влияние различия в школьной фундаментальной подготовке, тем самым предоставляя возможности более сильным студентам достигать новых образовательных высот, а менее подготовленным первокурсникам повышать свой уровень знаний.

Также стоит отметить положительный дидактический эффект от внедрения делового блокнота студента, своеобразного графического отражения его познавательной деятельности.

Результаты исследований показали, что внедрение в учебный процесс предложенных организационно-педагогических условий способствует интенсификации процесса адаптации первокурсников к обучению в технических вузах, существенно снижает количество дезадаптированных студентов, позволяя тем самым осуществлять процесс подготовки конкурентоспособного специалиста-инженера. Объективность результатов педагогического эксперимента подтверждена статистическими методами (критерием Пирсона с уровнем значимости 0,05).

Ключевые слова: адаптация, адаптация к обучению, факторы адаптации, организационно-педагогические условия, инновационные технологии обучения.

Liesovyi V. Yu. Organizational and pedagogical conditions for the first-year students' adaptation to studying at higher technical educational institutions. - Manuscript.

Thesis for the candidate's degree in pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. –Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskiy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2014.

The thesis deals with the problem of first-year students' adaptation to studying at higher technical educational institutions. Revealed are the main complications and factors influencing students' adaptation. The real-life conditions of training future engineers were taken into account for specifying theoretical standpoints of first-year students' adaptation to studying at university.

The organizational and pedagogical conditions for the first-year students' adjustment to studying at higher technical educational institutions are elaborated; the techniques for their successful implementation in the teaching-learning process are developed; the criteria, indices and levels for monitoring students' adaptability are designed; the model of students' efficient adaptation within technical university is devised.

The results of the pedagogical experiment carried out in higher educational establishments of Ukraine prove the efficiency of the highlighted organizational and pedagogical conditions.

Key words: adaptation, adaptation to studying at university, factors of adaptation, organizational and pedagogical conditions, state-of the-art teaching technologies.

Підписано до друку 01.10.2014 р.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний.
Наклад 100 прим. Замовлення №412.

Видавець і виготівник ТОВ фірма «Планер»
Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців серія ДК №3506 від 25.06.2009 р.
21050, м. Вінниця, вул. Визволення, 2
Тел.: (0432) 52-08-64; 52-08-64
<http://www.planer.com.ua> E-mail: sale@planer.com.ua